نشریه مطالعات آموزشی، مرکز مطالعات و توسعه آموزش پزشکی دانشگاه علوم پزشکی ارتش
سال نهم، شماره دوم، نیمسال دوم تحصیلی ۱۴۰۰-۱۳۹۹
مقاله تحقیقاتی

بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی زندانیان

مریم صف‌آرا[۱]، مجتبی سلم‌آبادی*[۲و۳]، علی طیرانی راد[۴]

چکیده

مقدمه: سازه کیفیت زندگی را سازه‌ای تحلیلی، سیاستی و عنصری کلیدی در سیاست‌گذاری و بررسی سیاست‌های حوزه عمومی به‌حساب می‌آورند که از آن به عنوان شاخص توسعه اجتماعی یاد می‌شود. از سویی سواد اقتصادی یکی از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی محسوب می‌شود. لذا هدف مطالعه حاضر بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی زندانیان بود.

مواد و روش‌ها: پژوهش حاضر به روش علی مقایسه‌ای انجام شد. جامعه آماری شامل تمامی والدین باسواد و بی‌سواد مجتمع آموزشی سوادآموزی زندان مرکزی بیرجند در شش ماه نخست سال ۱۳۹۷ بودند که از جامعه مذکور ۱۲۰ نفر به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ابزار پژوهش شامل پرسش‌نامه استاندارد فرم کوتاه کیفیت زندگی بهداشت جهانی (۲۰۰۲) و پرسش‌نامه محقق ساخته سواد اقتصادی بود. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ و آزمون تحلیل واریانس دوراهه (ANOVA) انجام شد.

یافته‌ها: از ۱۲۰ نفر نمونه شرکت‌کننده در مطالعه، ۶۰ نفر افراد بی‌سواد (۳۰ زن و ۳۰ مرد) و ۶۰ نفر افراد باسواد (۳۰ زن و ۳۰ مرد) بودند. بر اساس نتایج، میانگین و انحراف معیار کیفیت زندگی در گروه والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد به ترتیب (۱۹/۵۲۰±۷۸/۱۰ و ۱۶/۸۹۸±۶۷/۰۵) بود. میانگین و انحراف معیار سواد اقتصادی در گروه والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد به ترتیب (۱۳/۸۱۱± ۶۰/۹۷ و ۱۲/۸۸۳±۵۰/۵۳) به دست آمد. همچنین نتایج نشان داد بین میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود داشت (P=۰/۰۰۴)، به عبارتی میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد بود.

بحث و نتیجه‌گیری: یافته‌های پژوهش نشان داد که بین سطح سواد با کیفیت زندگی و سواد اقتصادی رابطه وجود دارد. لذا نتایج پژوهش، نیازمند توجه بیشتر دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت و مسئولین را به امر سواد آموزی افراد جامعه است.

کلمات کلیدی: سوادآموزی، سواد اقتصادی، کیفیت زندگی.

مقدمه

در دهه‌های گذشته، سوادآموزی بزرگسالان موردتوجه پژوهش‌های علمی و سازمان‌های جهانی قرارگرفته است. در اجلاسیه جهانی تعلیم و تربیت داکار، سواد (Literacy) به‌عنوان هدفی که در تمام کشورها باید به آن پرداخته شود، مورد تأکید قرارگرفته است. در این اعلامیه به شش هدف در

۱- استادیار، گروه روانشناسی، پژوهشکده زنان، دانشگاه الزهرا، تهران، ایران.
۲- گروه مشاوره، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران. (*نویسنده مسئول)
۳- گروه علوم تربیتی، دانشکده علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران
۴- دکتری روانسنجی، گروه روانسنجی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبایی، تهران، ایران

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

زمینه تعلیم و تربیت اشاره‌شده است که دو مورد از این اهداف به آموزش سواد در بزرگسالان مربوط است. هدف چهارم اشاره به سوادآموزی بزرگسالان و هدف ششم نیز خواندن و نوشتن و ریاضیات را به‌عنوان بخشی از برنامه‌های تعلیم و تربیت بزرگسالان ذکر می‌نماید (۱). همچنین در طول دو دهه گذشته بسیاری از مطالعات همایندی و رابطه بین سواد محدود، ضعیف و وجود مشکلات متنوع در حوزه بهداشت و سلامتی را مورد تأیید قرار داده است (۲). سواد می‌تواند در انتقال پیام‌های بهداشتی و مرتبط با سلامتی و به‌طورکلی ارتقای کیفیت زندگی برای افراد مسن و بی‌سواد نقش‌آفرینی کند (۳). کیفیت زندگی (Quality of Life) مفهوم وسیعی است که عرصه‌های مختلف زندگی همچون وضعیت مالی، کار، عشق، مذهب و همچون سلامت جسمی، روانی و اجتماعی را در بردارد (۴). گروه کیفیت زندگی سازمان جهانی کیفیت زندگی را به این صورت تعریف کرده است: ادراک شخص از موفقیت خود در زندگی در شرایط فرهنگی و نظام ارزشی که در آن زندگی می‌کند و با اهداف، انتظارات، استانداردها و نگرانی‌ها در ارتباط است (۵). منظور از ماهیت انتزاعی کیفیت زندگی این است که گروه‌های مختلف مردم معنای متفاوتی از مفهوم کیفیت زندگی استنباط می‌کنند (۶). یافته‌های پژوهش از ارتباط سطح سواد و تحصیلات باکیفیت زندگی حکایت دارند، به‌طور مثال مطالعه حسینی امین و همکاران نشان داد که کیفیت زندگی با تحصیلات همبستگی معنی‌داری دارد (۷). پژوهش فرخ وندی نشان داده است، میزان تحصیلات بر روی کیفیت زندگی سرپرستان خانوارهای شهری تاثیر گذار است (۸).

از طرفی به نظر می‌رسد که ارتقای سطح سواد و سوادآموزی در افزایش دانش اقتصادی یا سواد اقتصادی (Economic literacy) نقش داشته باشد، چراکه زمانی که فرد از حداقل سواد برخوردار باشد، بهتر می‌تواند زندگی اقتصادی و اجتماعی خود را مدیریت کند. اگرچه سواد مالی و اقتصادی با هم مطرح می‌شوند ولی برای هر کدام تعاریف جداگانه‌ای در نظر گرفته می‌شود. داشتن سواد مالی به معنای سواد اقتصادی نیست. سواد مالی زیرمجموعه و بخشی از سواد اقتصادی است (۹) و به عنوان ترکیبی از آگاهی، دانش، مهارت، نگرش و رفتارهای ضروری و لازم برای تصمیم‌گیری‌های مالی گفته می‌شود که در نهایت منجر به رفاه مالی شخصی می‌گردد (۱۰). اما سواد اقتصادی شامل دریافت اطلاعات و آموزش در تصمیم‌گیری اقتصادی در موضوعاتی مانند بودجه‌بندی و درک مفاهیم اقتصادی پایه و دیگر مفاهیم مانند سود و زیان، سرمایه، رشد سرمایه، کمبودها، تعامل عرضه و تقاضا و از این قبیل است (۱۱). سواد اقتصادی شامل توانایی در جهت کسب درآمد بدون ریسک با توجه به عواقب تصمیمات شخصی بر درآمد در حال حاضر و آینده، جهت‌گیری در بازار کار، توانایی تصمیم‌گیری در مورد هزینه‌ها و غیره (۱۲).

نتایج بدست آمده از پژوهش ملک زاده و فلاحی بیانگر این است که سوادآموزی در شهرستان بویراحمد در زندگی روزمره سوادآموزان نقش ایفا کرده و کارکرد سواد موجب افزایش عملکرد افراد در زمینه استفاده هرچه بیشتر از افزایش درآمد شغلی، رعایت بیشتر صرفه جویی، ارتقاء مهارت‌های شغلی، افزایش تولیدات کشاورزی، بهبود وضعیت خدمات، محرمیت زدایی و ایجاد انگیزه برای تلاش کوشش شده است (۱۳). همچنین پوررمضان و همکاران در مطالعه خود دریافتند که نهضت سوادآموزی در طی مدت فعالیت خود توانسته است افراد زیادی را در سطح روستاها باسواد نماید و روستاییان بعد از باسوادی و افزایش سطح معلومات و آگاهی، توانسته‌اند درآمد بیشتری از کار خود کسب نمایند. همچنین توانسته‌اند مهارت‌های بیشتری را در محاسبه سود و زیان کار خود به دست بیاورند (۱۴). اما پژوهش سنائی‌فرد نشان داد که رابطه سواد رسمی و غیررسمی با توان اقتصادی رابطه‌ای معنادار نمی‌باشد و سوادآموزی رسمی و غیررسمی تنها در بعد اجتماعی دارای نقش مؤثری در زندگی روستاییان می‌باشد و در ارتقاء توان اقتصادی نقشی نداشته است (۱۵).

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

علی‌رغم این تأکیدها بر سوادآموزی و فواید آن، متأسفانه بیش از ۹۳ میلیون نفر مرد (۳۴ درصد از کل مردان بی‌سواد جهان)، ۱۷۳ میلیون نفر زن (۳۶ درصد از کل زنان بی‌سواد جهان) و درمجموع ۲۶۷ میلیون نفر بی‌سواد (۳۵ درصد از کل افراد بی‌سواد جهان در کشورهای مسلمان زندگی می‌کنند (۱۶). همچنین سواد و تحصیلات خانواده یکی از عوامل مهم پیشرفت بشر در جهان امروز است به طوریکه پیشرفت تکنولوژی، صنعت، بهداشت و علوم مختلف مدیون این عامل مهم است، لذا بی‌سوادی در تمام ابعاد زندگی انسان مخصوصاً بهداشت، رشد اقتصادی، رشد فرهنگی، رشد و تربیت فرزندان، بی‌نظمی و ناهنجاری کودکان، رشد اشتغال و غیره می‌تواند تأثیر بسزایی داشته باشد (۱۷). بنابراین به‌رغم ضرورت‌های مذکور و تلاش‌های فراوان صورت گرفته، همچنان بی‌سوادی یکی از مهم‌ترین مسائل جهان است، بر این اساس یکی از نیازهای ضروری که کشور به آن نیاز دارد و در تمامی سطوح تحصیلی باید پرداخته شود، آموزش‌های اقتصادی و مالی است (۱۸) که در سیستم آموزشی ایران، اهمیت تربیت اقتصادی در سند تحول بنیادین نیز بیان شده است. طبق این سند، ساحت تربیت اقتصادی بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی یعنی بعد اقتصادی و معیشتی است (۱۹). از این رو با توجه به آنچه بیان شد و عدم پژوهشی به‌طور مستقیم در زمینه ارتباط متغیرهای مذکور در جامعه هدف و وجود خلأ پژوهشی در این زمینه و از طرفی نقش مهم سوادآموزی در ارتقای سلامت و بهداشت روانی خانواده و اهمیت آن در سیستم نظام آموزشی و پیشرفت جامعه، لذا مطالعه حاضر با هدف بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی انجام شد و به دنبال پاسخ به این سوال بود که آیا سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی نقش دارد؟

مواد و روش‌ها

پژوهش حاضر از نوع علی مقایسه‌ای بود. جامعه آماری پژوهش شامل تمامی والدین باسواد و بی‌سواد مجتمع آموزشی سوادآموزی زندان مرکزی بیرجند در شش ماه نخست سال ۱۳۹۷ بودند. چون حداقل نمونه در طرح‌های علی – مقایسه‌ای حداقل ۱۵ نفر برای هر گروه کفایت می‌کند (۲۰) برای افزایش اعتبار بیرونی نتایج، از جامعه مذکور ۱۲۰ نفر (هر گروه ۶۰ نفر) به روش نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند. ملاک‌های ورود شامل همکاری و رضایت آگاهانه برای شرکت در پژوهش، داشتن سلامت روان کامل بر اساس پرونده مشاوره‌ای و ملاک‌های خروج شامل عدم همکاری و وجود پرسشنامه‌های مخدوش و ناقص بود. ابزار گردآوری اطلاعات شامل پرسش نامه‌های زیر بودند:

الف) مقیاس کیفیت زندگی سازمان بهداشت جهانی: این پرسش‌نامه ۲۶ سوالی توسط گروهی از کارشناسان سازمان بهداشت جهانی طراحی و دارای چهار حیطه مرتبط با سلامتی یعنی سلامت جسمانی (سؤالات ۳- ۴- ۱۰- ۱۵- ۱۶- ۱۷- ۱۸)، سلامت روان‌شناختی (سؤالات ۵- ۶- ۷- ۱۱- ۱۹- ۲۶)، روابط اجتماعی (سؤالات ۲۰- ۲۱- ۲۲) و محیط زندگی (سؤالات ۸- ۹- ۱۲- ۱۳- ۱۴- ۲۳- ۲۴- ۲۵) را بر روی طیف لیکرت (خیلی بد، نمره ۱ تا خیلی خوب نمره ۵) می‌سنجد و سؤالات ۳ و ۴ و ۲۶ به‌صورت معکوس نمره‌گذاری می‌شوند، لذا دامنه نمرات بین ۲۶ تا ۱۳۰ است که نمرات بالاتر نشان‌دهنده کیفیت زندگی بالاتر می‌باشد (۲۱). در ایران در پژوهش نجات و همکاران، شاخص همبستگی درونی در حیطه سلامت جسمانی، روان‌شناختی، روابط اجتماعی و محیط به ترتیب ۰/۷۷، ۰/۷۷، ۰/۷۵، ۰/۸۴ به دست آمد و همچنین سازگاری درونی مؤلفه‌ها با استفاده از آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۷۳، ۰/۵۵، ۰/۸۴ به دست آمد که حاکی از پایایی قابل‌قبول و مناسب پرسش‌نامه کیفیت زندگی است (۲۲).

ب) پرسش‌نامه سواد اقتصادی محقق ساخته: این پرسشنامه شامل ۲۰ سؤال می‌باشد. سؤالات پرسشنامه بر اساس طیف لیکرت پنج‌درجه‌ای (کاملاً موافقم نمره ۵، موافقم نمره ۴، نسبتاً

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

موافقم نمره ۳، مخالفم نمره ۲، کاملاً مخالفم نمره ۱) نمره‌گذاری می‌شود. بنابراین دامنه نمرات بین ۲۰ تا ۱۰۰ هست که نمرات بالاتر نشان‌دهنده سواد اقتصادی بیشتر بود. سؤالات پرسش‌نامه با مشورت اساتید دانشگاه فرهنگیان خراسان جنوبی در حوزه جامعه‌شناسی و حوزه علوم تربیتی و روانشناسی طراحی‌شده و مورد بازبینی و ارزیابی قرار گرفتند و روایی صوری پرسش‌نامه مذکور توسط اساتید تأیید شد. پایایی کل پرسش‌نامه به روش همسانی درونی (آلفای کرونباخ) ۰/۸۳ به دست آمد.

پس از اخذ مجوز از سوی اداره کل آموزش و پرورش خراسان جنوبی و بعد از هماهنگی با کارشناس سوادآموزی شهرستان خوسف با زندان مرکزی و فرایند نمونه‌گیری و تعیین حجم نمونه موردنیاز، به زندان مراجعه شد. پس از توضیح اهداف پژوهش برای افراد نمونه، پرسشنامه‌ها بین آن‌ها توزیع شد. در این پژوهش تمامی اصول اخلاقی مرتبط ازجمله محرمانه بودن پرسشنامه‌ها، رضایت آگاهانه شرکت‌کنندگان در پژوهش و اختیار خروج از پژوهش رعایت شده است؛ و جهت تجزیه‌وتحلیل فرضیه‌ها از نرم‌افزار SPSS نسخه ۱۹ و در بخش آمار توصیفی شاخص‌هایی نظیر فراوانی، میانگین، انحراف استاندارد نمرات و در بخش استنباطی آزمون تحلیل واریانس دوراهه (ANOVA) استفاده شد.

یافته‌ها

بر اساس یافته‌های به دست آمده از ۱۲۰ نفر نمونه ۶۰ نفر افراد بی‌سواد (۳۰ زن و ۳۰ مرد) و ۶۰ نفر افراد باسواد زندان (۳۰ زن و ۳۰ مرد) بودند، همچنین ۲۴ نفر (۲۰ درصد) دارای یک فرزند، ۳۶ نفر (۳۰ درصد) دو فرزند، ۳۷ نفر سه فرزند (۳۱ درصد) و ۲۳ نفر (۱۹ درصد) نیز دارای ۴ فرزند بودند. در ادامه در جدول ۱. شاخص‌های توصیفی متغیرهای پژوهش به تفکیک گروه‌ها و جنسیت آورده شده است.

به منظور مقایسه میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد با توجه به جنسیت افراد، از آزمون تحلیل واریانس دوراهه استفاده شد. نتایج حاصل از اجرای این آزمون در ادامه آورده شده است. پیش از اجرای آزمون تحلیل واریانس، مفروضات آن بررسی شد. در آزمون کالموگروف -اسمیرنوف مقدار احتمال آماره محاسبه شده برای تمامی متغیرها بزرگتر از ۰/۰۵بود، بنابراین فرض نرمال بودن توزیع نمرات پذیرفته می‌شود. بر اساس آزمون باکس که برای هیچ‌یک از متغیرها معنادار نبود، شرط همگنی ماتریس‌های واریانس/کوواریانس به‌درستی رعایت شده است. همچنین بر اساس آزمون F لوین و معنادار نبودن آن برای همه متغیرها، شرط برابری واریانس‌ها رعایت شد. همچنین نتایج نشان داد که میانگین و انحراف استاندارد کیفیت زندگی در گروه زنان دارای سواد و بی‌سواد به ترتیب (۷۹/۲۹±۱۶/۶۴۶ و ۶۵/۲۱±۱۶/۶۵۰) بود، اما میانگین و انحراف استاندارد کیفیت زندگی در گروه مردان دارای سواد و بی‌سواد به ترتیب (۷۷/۰۶±۲۱/۹۴۳ و ۶۹/۳۰±۱۷/۲۴۰) به دست آمد. در جدول ۲. نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت

جدول ۱- توصیف آماری نمرات کیفیت زندگی و سواد اقتصادی به تفکیک گروه‌های مطالعه

	بی‌سواد		باسواد	
متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	میانگین	انحراف استاندارد
کیفیت زندگی	۶۷/۰۵	۱۶/۸۹۸	۷۸/۱۰	۱۹/۵۲۰
سواد اقتصادی	۵۰/۵۳	۱۲/۸۸۳	۶۰/۹۷	۱۳/۸۱۱
	زنان		مردان	
کیفیت زندگی	۷۱/۶۷	۱۷/۹۶۰	۷۳/۵۱	۲۰/۱۴۵
سواد اقتصادی	۵۴/۴۸	۱۱/۸۷۲	۵۷/۰۷	۱۶/۴۲۸

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

جدول ۲- نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت مقایسه میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد با توجه به جنسیت

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
سواد	۳۵۵۱/۴۶۱	۱	۳۵۵۱/۴۶۱	۱۰/۵۶۱	۰/۰۰۲
جنسیت	۲۵/۷۸۶	۱	۲۵/۷۸۶	۰/۰۷۷	۰/۷۸۲
سواد * جنسیت	۲۹۶/۲۱۶	۱	۲۹۶/۲۱۶	۰/۸۸۱	۰/۳۵۰
خطا	۳۹۰۰۶/۷۳۴	۱۱۶	۳۳۶/۲۶۵		
کل	۴۲۹۹۱/۳۲۵	۱۱۹			

مقایسه میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد با توجه به جنسیت گزارش شده است.

بر اساس نتایج مندرج در جدول۲، مقدار F به‌دست‌آمده برای اثر سواد (باسواد و بی‌سواد) برابر با ۱۰/۵۶۱ است (P=۰/۰۰۲). لذا نتیجه گرفته می‌شود که بین میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. و میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد است. همچنین مقدار F به‌دست‌آمده برای اثر جنسیت برابر با ۰/۰۷۷ است (P=۰/۷۸۲). بنابراین بین میزان کیفیت زندگی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد. مقدار F به‌دست‌آمده برای تعامل بین سواد و جنسیت نیز برابر با ۰/۸۸۱ است (P=۰/۳۵۰). از این رو می‌توان نتیجه گرفت که در هر دو گروه مردان و زنان، میزان کیفیت زندگی افراد باسواد بیشتر از افراد بی‌سواد است. همچنین نتایج نشان داد که میانگین وانحراف استاندارد سواد اقتصادی در گروه زنان دارای سواد و بی‌سواد به ترتیب (۱۱/۱۳۱±۵۹/۱۴ و ۱۱/۱۵۸±۵۰/۵۲) بود، اما میانگین وانحراف استاندارد سواد اقتصادی در گروه مردان دارای سواد و بی‌سواد به ترتیب (۱۵/۷۹۵±۶۲/۵۶ و ۱۴/۹۴۷±۵۰/۵۶) به دست آمد در جدول ۳ نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت مقایسه میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد با توجه به جنسیت گزارش شده است.

بر اساس نتایج مندرج در جدول۳، مقدار F به‌دست‌آمده برای اثر سواد (باسواد و بی‌سواد) برابر با ۱۷/۶۲۰ است (P=۰/۰۱). لذا نتیجه گرفته می‌شود که بین میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. و میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد است. همچنین مقدار F به‌دست‌آمده برای اثر جنسیت برابر با ۰/۴۹۵ است (P=۰/۴۸۳). بنابراین بین میزان سواد اقتصادی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین مقدار F به‌دست‌آمده برای تعامل بین سواد و جنسیت نیز برابر با ۰/۴۷۳ است (P=۰/۴۹۳). از این رو می‌توان نتیجه گرفت که در هر دو گروه مردان وزنان، میزان سواد اقتصادی افراد باسواد بیشتر از افراد بی‌سواد است.

جدول ۳- نتایج تحلیل واریانس دوراهه جهت مقایسه میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد با توجه به جنسیت

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	مقدار F	سطح معناداری
سواد	۳۱۷۰/۳۲۷	۱	۳۱۷۰/۳۲۷	۱۷/۶۲۰	۰/۰۰۱
جنسیت	۸۹/۱۴۰	۱	۸۹/۱۴۰	۰/۴۹۵	۰/۴۸۳
سواد * جنسیت	۸۵/۰۲۵	۱	۸۵/۰۲۵	۰/۴۷۳	۰/۴۹۳
خطا	۲۰۸۷۲/۲۱۳	۱۱۶	۱۷۹/۹۳۳		
کل	۲۴۳۱۲/۵۰۰	۱۱۹			

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

بحث

مطالعه حاضر در راستای بررسی نقش سوادآموزی در کیفیت زندگی و سواد اقتصادی انجام شد. اولین یافته پژوهش نشان داد که بین میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده میزان کیفیت زندگی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد است. همچنین بین میزان کیفیت زندگی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد و در هر دو گروه مردان و زنان، میزان کیفیت زندگی افراد باسواد بیشتر از افراد بی‌سواد است. بنابراین می‌توان گفت بین سطح سواد باکیفیت زندگی رابطه وجود دارد. یافته فوق با مطالعات تقریباً مشابه در این زمینه به‌طور غیرمستقیم همخوانی دارد. به‌عنوان‌مثال مطالعه حسینی امین و همکاران نشان داد که بین کیفیت زندگی با شادمانی اجتماعی، حمایت اجتماعی و تحصیلات شهروندان ساکن در شهر تهران همبستگی معنادار و مثبتی وجود دارد (۷). پژوهش فرخ وندی نشان داد که کیفیت زندگی با تحصیلات همبستگی معنی‌داری دارد (۸). همچنین مطالعه بهرامیان و دهقان نشان داد که بین زنان سوادآموز و زنان بی‌سواد ازلحاظ ابعاد کیفیت زندگی تفاوت معنی‌داری وجود دارد، به این صورت که زنان سوادآموز از ابعاد کیفیت زندگی (نقش هیجانی، سلامت روانی، عملکرد جسمانی، نقش جسمانی، سرزندگی و عملکرد اجتماعی) بالاتری برخوردار بودند (۲۳). سوئیک در مطالعه خود نشان داد که برنامه‌های سوادآموزی دارای پتانسیل بالایی برای تأثیر مثبت بر فرزندان و خانواده‌ها و کیفیت زندگی دارند (۲۴).

در تبیین یافته فوق می‌توان گفت سوادآموزی مشتمل بر ویژگی‌هایی است که مستقیم و یا غیرمستقیم بر زندگی انسان تأثیر می‌گذارد. رضایتمندی شخصی ناشی از ارتقا سطح سواد به‌طور مستقیم تأمین‌کننده سلامت روان و سلامت روان از عوامل اصلی تحقق کیفیت زندگی است. تغییر نگرش متأثر از سوادآموزی ایجاد تغییر عملکرد و سبک زندگی شخصی افراد را دگرگون کرده و گستره زندگی آن‌ها منتج از این تحول و باواسطه بر عوامل دیگر اثر می‌گذارد. تقویت ارتباطات اجتماعی، ارتقا کیفیت زندگی فرزندان، افزایش مهارت‌های زندگی و... ازجمله مؤلفه‌هایی است که تحت تأثیر افزایش شناخت و نگرش و تغییر سبک زندگی که خود منتج شده از سوادآموزی است رشد و ارتقا می‌یابند. اگرچه موضوع سواد به تنهائی در همه مؤلفه‌هایی که به‌واقع در کیفیت زندگی مؤثر هستند، تأثیرگذار نیست و عوامل محیطی، اجتماعی و سایر عوامل نیز اثرگذار هستند، اما موضوع سوادآموزی به سبب ارتباط مستقیمی که با تغییر نگرش و شناخت دارد، می‌تواند ساختار سبک زندگی و رفتارهای متأثر از آن را به‌طور ثابت شکل و ارتقا بخشد. از سوئی دیگر تغییرات ایجادشده ناشی از سواد در گستره زندگی افراد عوامل محیطی و اجتماعی را نیز می‌تواند تحت‌الشعاع قرار داده و سیکل مثبتی از رشد ایجاد کند.

دیگر یافته پژوهش نشان داد که بین میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود دارد. بر اساس نتایج به‌دست‌آمده میزان سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد است. همچنین بین میزان سواد اقتصادی زنان و مردان تفاوت معناداری وجود ندارد. در هر دو گروه مردان و زنان، میزان سواد اقتصادی افراد باسواد بیشتر از افراد بی‌سواد است. لذا می‌توان گفت که بین سطح سواد با سواد اقتصادی رابطه وجود دارد. همسو با یافته فوق

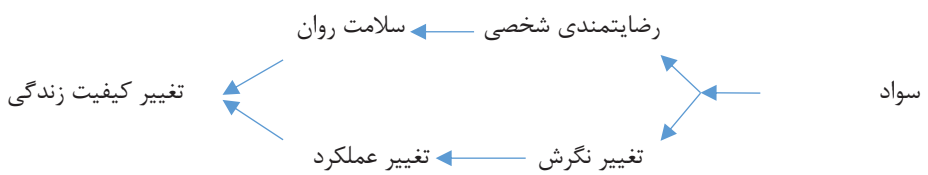

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

پور رمضان و همکاران در مطالعه خود دریافتند که نهضت سوادآموزی در طی مدت فعالیت خود توانسته است افراد زیادی را در سطح روستاها باسواد نماید و روستاییان بعد از باسوادی و افزایش سطح معلومات و آگاهی، توانسته‌اند درآمد بیشتری از کار خود کسب نمایند. و روستاییان پس از سوادآموزی دارای مهارت بیشتری شده و توانسته‌اند به ایجاد شغل بپردازند. همچنین توانسته‌اند مهارت‌های بیشتری را در محاسبه سود و زیان‌کار خود به دست بیاورند (۱۴). در همین راستا مطالعه بهزاد فر و همکاران نشان داد که افزایش نرخ باسوادی در استان ایلام سبب ایجاد شغل و درآمد و مسائلی از این قبیل گشته و از طرف دیگر سبب رشد شاخص‌های فرهنگی همچون حضور زنان در جامعه و آگاهی اقشار مردم از تحولات سیاسی و فرهنگی و اقتصادی و مشارکت آگاهانه آن‌ها در عرصه‌های مختلف و... گشته است (۲۵).

در تبیین یافته فوق می‌توان گفت سواد و افزایش آن به سبب ایجاد شناخت و آگاهی و زمینه‌سازی ارتقا در جنبه‌های مختلف زندگی انسانی، ازجمله سواد اقتصادی انتفاع مثبت ایجاد می‌کند. به عبارتی یکی از جنبه‌های عملیاتی شدن گستره مثبت سواد و یا عمل به‌تبع علم، با بروز سواد اقتصادی تحقق می‌یابد؛ که سواد اقتصادی خود پایه بروز رفتار اقتصادی در امور مختلف می‌شود؛ و به‌طورکلی موجب می‌شود که دانش کار و درک مفاهیم و نظریه‌های اساسی اقتصادی در شرایط زندگی واقعی فرد افزایش یابد (۲۶). به‌عبارتی‌دیگر می‌توان گفت سواد اقتصادی مجموعه‌ای از مهارت‌های تفکر انتقادی است که زیربنای طریقه‌ی اقتصادی فکر کردن هستند. می‌تون گفت سواد اقتصادی مستلزم شناخت و استفاده از نظریه‌ها و مفاهیم اساسی اقتصادی به‌منظور تصمیم‌گیری‌های منطقی در رابطه با استفاده از منابع محدود می‌باشد. از طرفی افزایش سواد اقتصادی که متأثر از افزایش سواد به وجود می‌آید، موجب می‌شود که افراد در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی شرکت فعالی داشته باشند و این امر موجب هدایت بیشتر منابع به سمت بازارهای مالی می‌گردد، لذا توانایی تصمیم‌گیری‌های مالی با ریسک پایین از سوی متولیان این امر می‌تواند باعث انتقال منابع بیشتر به بازار سرمایه و افزایش تولید و رونق اقتصادی در کشور شود؛ که این امر خود زمینه افزایش سرمایه فرد (درآمد) را به دنبال خواهد داشت.

از محدودیت‌های پژوهش حاضر کمبود مبانی نظری و پیشینه در زمینه سواد اقتصادی و ارتباط آن با متغیرهای مذکور، جمع‌آوری اطلاعات بر اساس پرسش‌نامه بوده است. این نوع فرایند جمع‌آوری اطلاعات ممکن است منشأ سوگیری تک‌بُعدی قرار گیرد، لذا تعمیم‌پذیری و اظهارنظرهای علمی در این زمینه منوط به انجام پژوهش‌های بیشتر روی نمونه‌های گسترده‌تر و مطالعه نقش متغیرهای زمینه‌ای و واسطه‌ای مرتبط است. لذا پیشنهاد می‌شود که جهت راستی آزمایی نتایج به انجام مطالعه در دیگر شهرها و استان‌ها اقدام شود. همچنین پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده، نقش متغیرهای میانجی ازجمله حمایت‌های اجتماعی در قالب مدل ساختاری بررسی شود؛ و درنهایت پیشنهاد می‌شود که در پژوهش‌های آینده به‌جای استفاده از ابزار پرسش‌نامه، استفاده از ابزار دقیق‌تر و انجام تحقیقات کیفی صورت پذیرد.

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر نشان داد بین میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد و والدین بی‌سواد، تفاوت معناداری وجود داشت، به عبارتی میزان کیفیت زندگی و سواد اقتصادی والدین دارای سواد بیش از والدین بی‌سواد بود. بنابراین با توجه به نقش سوادآموزی یا سواد در افزایش کیفیت زندگی، پیشنهاد می‌شود که دوره‌های سوادآموزی با توجه بیشتر و در حوزه‌های گسترده‌تری صورت گیرد. پیشنهاد می‌شود که دوره‌های دانش‌افزایی در زمینه سواد اقتصادی برای اقشار مختلف باسواد برگزار شود. همچنین ایجاد ارتقا سطح شناختی مردم در راستای سامان‌دهی اولویت‌های مفهومی در

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

زندگی از قبیل سواد، ثروت، فرزند آوری و در نهایت برطرف کردن مشکلات معیشتی اولیه مردم به‌عنوان مقدمه و زمینه‌ای که بتواند شرایط را برای علم‌آموزی مهیا کند، از پیشنهادات طرح حاضر است، چراکه درصورتی‌که مشکلات معیشتی و نیازهای اولیه مردم مرتفع نگردیده باشد نمی‌توان بستری برای علم‌آموزی و سواد فراهم کرد.

تشکر و قدردانی

این پژوهش برگرفته از طرح پژوهشی مصوب شورای تحقیقات آموزش‌وپرورش خراسان جنوبی با کد ۱۶۴۱۰۰-۱۵۳۷۳ مورخ ۱۳۹۷/۱۲/۰۷ می‌باشد، که با حمایت مالی اداره کل آموزش‌وپرورش خراسان جنوبی انجام‌شده است، همچنین از کادر اداری، پرسنل زندان و افراد نمونه که در اجرای این طرح به ما کمک کردند تشکر و قدردانی می‌شود. و نویسندگان اعلام می‌نمایند، هیچ گونه تضاد منافعی بین نویسندگان وجود ندارد.

References

1- Kim P, Miranda T, Olaciregui C. Pocket School: Exploring mobile technology as a sustainable literacy education option for underserved indigenous children in Latin America. International Journal of Educational Development. (2008); 28(4):435-45.

2- Van Duong T, Chiu C-H, Lin C-Y, Chen Y-C, Wong T-C, Chang PW, et al. E-healthy diet literacy scale and its relationship with behaviors and health outcomes in Taiwan. Health promotion international. (2020).

3- Lonigan CJ. Literacy development. Handbook of child psychology and developmental science. 2015:1-43.

4- Karimi M, Brazier J. Health, health-related quality of life, and quality of life: what is the difference? Pharmacoeconomics. (2016); 34(7):645-9.

۵- طاهره، ثمین و اخلاقی کوهپایی، حسین. پیش بینی امید به زندگی برمبنای کیفیت زندگی، استرس ادراک شده و خستگی در بیماران مبتلا به مالتیپل اسکلروزیس (MS)، روانشناسی سلامت. (۱۳۹۸)، ۸(۱)، ۱۱۸-۱۰۱.

6- Mukherjee SB. Quality of Life of Elderly: Hope beyond Hurt. Indian journal of gerontology. (2013); 27(3):371-388.

۷- حسینی امین، سیده نرگس؛ سیدمیرزایی، سیدمحمد و ادریسی، افسانه. مطالعه کیفیت زندگی و عوامل مؤثر بر آن (مورد مطالعه: شهروندان تهرانی)، برنامه ریزی رفاه و توسعه اجتماعی. (۱۳۹۵)، ۷(۲۷)، ۴۷-۳۳

۸- فرخ وندی، امیر؛ پارسی، فاطمه؛ کوپایی، محمدباقر و لطیفی، غلامرضا. کیفیت زندگی سرپرستان خانوارهای شهری شهرستان دزفول (با تاکید بر نقش شاخص های رفاه اجتماعی در ارتقای آن)، مطالعات علوم اجتماعی ایران. (۱۳۹۲)، ۱۰(۳۷)، ۱۷۹-۱۴۹.

۹- احمدی، غلامعلی؛ امام جمعه، سید محمد رضا و علیزاده کتنلوئی، لیلا. بررسی میزان توجه به مؤلفه‌های سواد مالی و اقتصادی در محتوای کتاب‌های درسی دوره ابتدایی، پژوهش در برنامه ریزی درسی. (۱۳۹۴)، ۱۲(۲۰)، ۱۹۲-۱۷۹.

10- Lusardi A, Mitchell OS. The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. Journal of economic literature. (2014); 52(1):5-44.

11- Förster M, Zlatkin-Troitschanskaia O, Happ R. Adapting and Validating the Test of Economic Literacy to Assess the Prior Economic Knowledge of First-Year Students in Business and Economic Studies in Germany. AEA, Boston. (2015).

12- AS'AD MU, ZULFİKAR R. Economic Literacy Levels: A Case Study in Indonesian University. Econder Uluslararası Akademik Dergi. (2020); 4(1):190-202.

۱۳- ملک زاده، فریبا و فلاحی، اسحاق. بررسی تاثیر سواد آموزی بر بهبود کسب کار و سواد اقتصادی سواد آموزان در شهرستان بویراحمد،چهارمین کنفرانس ملی توانمند سازی جامعه در حوزه علوم انسانی و مطالعات مدیریت، تهران. (۱۳۹۷).

۱۴- پوررمضان، عیسی؛ مولایی هشجین، نصراله و امیری میکال، محمد. تحلیل نقش نهضت سوادآموزی در توسعه اقتصادی روستاهای استان گیلان، همایش ملی توسعه روستایی، جهاد دانشگاهی واحد استان گیلان. (۱۳۹۱).

۱۵- سنائی فرد، حسن. بررسی نقش سواد آموزی (رسمی و غیر رسمی) در توسعه اقتصادی و اجتماعی روستاییان دهستان حکم آباد شهرستان جوین، پایان نامه کارشناسی ارشد، منتشر نشده، دانشگاه فردوسی مشهد. (۱۳۹۵).

16- Jones PW. International policies for Third World education: UNESCO, literacy and development: Routledge; (2018).

17- میرپناهی، لیلی. بررسی تاثیر سطح سواد والدین بر یادگیری دانش آموزان ابتدایی شهر ایلام، مطالعات روانشناسی و علوم تربیتی. (1398)، 2(2)، 22-30.

18- Faulkner AE. Financial literacy education in the United States: Exploring popular personal finance literature. Journal of Librarianship and Information Science. (2017); 49(3):287-98.

۱۹- عابدینی بلترک، میمنت و جعفری صمیمی، احمد. تحلیل محتوای آموزش سواد اقتصادی در پایه ششم ابتدایی، پژوهش های برنامه ریزی درسی. (۱۳۹۸)، ۹(۲)، ۱۰۳-۸۵.

۲۰- دلاور، علی. روش تحقیق در علوم تربیتی و روانشناسی. (۱۳۹۵)، تهران: ویرایش

21- Bonomi AE, Patrick DL, Bushnell DM, Martin M. Validation of the United States' version of the world health organization quality of life (WHOQOL) instrument. Journal of clinical epidemiology. (2000); 53(1):1-12.

۲۲- نجات، سحرناز؛ منتظری، علی؛ هلاکویی نایینی، کورش؛ محمد، کاظم؛ مجدزاده، سیدرضا. استاندارد سازی پرسشنامه کیفیت زندگی سازمان جهانی بهداشت، مجله دانشکده بهداشت و انستیتو تحقیقات بهداشتی. (۱۳۸۵)، ۴ (۴)،۱۲-۱

۲۳- بهرامیان، سیده فاطمه و دهقان، علی اکبر. بررسی نقش سواد آموزی در بهبود کیفیت زندگی زنان سوادآموز،هفتمین همایش علمی پژوهشی علوم تربیتی و روانشناسی، آسیب های اجتماعی و فرهنگی ایران، (۱۳۹۷).

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

24- Swick KJ. Promoting school and life success through early childhood family literacy. Early Childhood Education Journal. (2009); 36(5):403-6.

۲۵- بهزادفر، مرجان؛ خرم آبادی، یدالله و حیدریان، مریم. تحلیل و بررسی نقش نهضت سواد آموزی در توسعه شاخص های فرهنگی و اقتصادی استان ایلام، پنجمین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران، تهران، (۱۳۹۵).

26- Pandey C, Bhattacharya S. Economic Literacy of Senior Secondary School Teachers: A Field Study. Journal of All India Association for Educational Research. (2012); 24(1):1-16.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]

Investigating the role of literacy in quality of life and economic literacy of prisoners

Maryam Safara[1], Mojtaba Salmabad[2,3]*, Ali Tayarani rad[4]

Abstract

Introduction: The structure of quality of life is considered as an analytical, political and key element in the policy-making and review of public sector policies and it is referred to as the social development index. On the other hand, economic literacy is considered as one of the effective factors in economic development. Therefore, the aim of this study was to investigate the role of literacy in quality of life and economic literacy of prisoners.

Methods: The present research was performed in comparative method. The statistical population included all literate and illiterate parents of Birjand Central Prison Literacy Training Complex in the first six months of 2018, 120 people from the mentioned population were selected by available sampling method. The research instruments included a standard questionnaire for the World Health Organization's Short Quality of Life Form (2002) and a researcher-made questionnaire on economic literacy. Two-way analysis of variance (ANOVA) was used to analyze the data by SPSS software version 19.

Results: According to the results, out of 120 samples, 60 were illiterate (30 women and 30 men) and 60 were literate in prison (30 women and 30 men). The results showed that the mean and standard deviation of quality of life in the group of literate parents and illiterate parents were (78.10 ± 19.520 and 67.05 ± 16.898) respectively. Moreover, the mean and standard deviation of economic literacy in the group of literate parents and illiterate parents (60.97 ± 13.811 and 50.53 ± 12.883). The results also showed that there was a significant difference between the quality of life and economic literacy of literate parents and illiterate parents ($P < 0.004$). In other words, the quality of life and economic literacy of literate parents were more literate than illiterate parents.

Conclusion: The research findings showed that there is a relationship between the level of literacy and the quality of life and economic literacy. Therefore, the results of the research require more attention from education officials and literacy officials.

Keywords: literacy, Economic literacy, Quality of life.

1- Assistant Professor, Department of Psychology, Women's Research Institute, Al-Zahra University, Tehran, Iran.

2- (*Corresponding Author) Counseling Department, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

3- Department of Educational Sciences, Faculty of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran.

4- PhD in Psychometrics, Department of Psychometrics, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabataba'i University, Tehran, Iran.

[Downloaded from nama.ajaums.ac.ir on 2026-11-11]